

Tariffoppgjøret 2015

Fafo-forsker Åsmund Arup Seip oppsummerer i denne artikkelen lønnsoppgjøret 2015.

Bakgrunn for lønnsoppgjøret 2015

Lønnsoppgjøret i 2015 var et såkalt mellomoppgjør som kom midtveis i en toårig avtaleperiode. I slike mellomoppgjør forhandles det vanligvis bare om lønn, mens de andre elementene i tariffavtalene blir stående ut to-årsperioden. Det var avtalt at hovedorganisasjonene skulle forhandle på vegne av forbundene og landsforeningene, det vil si at oppgjøret skulle gjennomføres som et samordnet oppgjør. Forhandlingene startet 16. mars.

Mot et null-oppgjør

Høye oljepriser har gjennom en årrekke sørget for å stimulere den norske økonomien, og gitt lav arbeidsledighet og en god lønnsvekst. Denne utviklingen ble imidlertid brutt før inntektsoppgjøret i 2015. Et markant oljeprisfall høsten 2014 og i begynnelsen av 2015 svekket oljeindustrien som varslet nedskjæringer og oppsigelser. Den norske kronen falt betydelig mot både euro og dollar. De økonomiske anslagene for veksten i den norske økonomien for 2015 var lavere enn tidligere, og det var ventet økt arbeidsledighet.

Det gikk ikke mange dagene inn i det nye året før økonomene lovet tøffere tider. Den 4. januar spådde sjeføkonom Øystein Dørum i DNB at lønnsveksten i 2015 ville bli den laveste på 20 år. Mens reallønnsveksten de siste årene har vært på 2,6 prosent, mente Dørum at reallønnsveksten i 2015 bare ville bli på rundt én prosent (Stavanger Aftenblad nett 4.1.2015). NHO-direktør Kristin Skogen Lund fulgte opp på NHOs årskonferanse to dager senere og krevet et «ytterst moderat» lønnsoppgjør (NTBtekst 6.1.2015).

Så langt gikk debatten om lønnsoppgjøret i vante spor. Men rett i forkant av at Det tekniske beregningsutvalget (TBU) skulle legge fram sin rapport, og LOs representantskap skulle bestemme retningslinjene for lønnsoppgjøret, gikk leder av Fellesforbundet, Arve Bakke, ut i media antydnet at LO ville velge moderasjon i det kommende lønnsoppgjøret. Arve Bakke ga beskjed om at forbundet hans kunne akseptere null øre i generelt tillegg i 2015 dersom et slikt offer kunne ses i sammenheng med hovedoppgjøret i 2016 (VG 12.2.2015). Fellesforbundet er det største forbundet i privat sektor, og organiserer industriarbeidere og en rekke andre grupper. LO var altså villig til å vise moderasjon hvis det var nødvendig.

LOs krav

LOs representantskap trakk som vanlig opp retningslinjene for LOs deltakelse i lønnsoppgjøret. I representantskapet er alle de ulike LO-forbundene representert. Hovedlinjene for oppgjøret i 2015 ble vedtatt på møtet 17. februar.

I dokumentet som lå til grunn for LOs krav ved oppgjøret i 2015 pekte organisasjonen på en rekke utfordringer for Norge og for LOs medlemmer (Hovedlinjer for mellomoppgjøret 2015, www.lo.no).

- Den norske økonomien er svekket.
- Lav kronekurs kan virke positivt, men det er knyttet usikkerhet til framtidig kursutvikling.
- Andelen sysselsatte har gått ned.
- Sosial dumping og lavlønnskonkurranse er fortsatt et problem.

LOs representantskap slo fast at lønnsutviklingen i 2014 ga en god reallønnsutvikling for mange. Lavlønnsgruppene kom ifølge LO dårligst ut, og organisasjonen mente disse gruppene derfor burde prioriteres i lønnsoppgjøret i 2015. Følgende krav ble utformet av representantskapet:

«... å sikre medlemmenes kjøpekraft ved:

- En kombinasjon av egne sentrale tillegg, bedring av minstelønnsatser og garantiordninger som fremmer likelønn og motvirker lavlønn.
- Prioritering av kvinnedominerte grupper innenfor sentralt avtalte rammer i offentlig sektor.
- Prioritering av likelønn i relevante bransjer i privat sektor.»

NHO-direktør Kristin Skogen Lund uttalte i midten av mars at NHO var glad for at LO og arbeidsgiversiden var samstemte i sitt syn på behovet for moderasjon, og at organisasjonene «deler virkelighetsbilde» (NTBtekst 16.3.2015). Partene hadde likevel ulikt syn på hvordan pengene skulle fordeles. LO ville gjerne prioritere arbeidstakere med lav lønn. I lavlønnbransjene var imidlertid arbeidsgiverne skeptisk til at deres bedrifter skulle pålegges en sentralt fastsatt lønnsvekst som var større enn i andre bransjer.

Forventet moderasjon også i offentlig sektor

Både i statlig og kommunal sektor var arbeidstakerorganisasjonene under oppgjøret 2014 svært usikre på om lønnsveksten i 2014 kom til å bli høyere enn antatt i privat sektor. Derfor ble det tatt inn bestemmelser i avtalene som skulle sikre at de offentlig ansatte ikke fikk dårligere lønnsutvikling enn i privat sektor. Dette var viktig for å få oppslutning om frontfagsmodellen. Beregninger fra Det tekniske beregningsutvalget våren 2015 viste at lønnsutviklingen i privat sektor ikke ble større enn antatt. Dermed lå det an til et moderat oppgjør også i offentlig sektor.

I staten ble lønnstilleggene i 2014 gitt slik at den gjennomsnittlige lønnsveksten fra 2014 til 2015, det såkalte lønnsoverhenget, var stort. Et stort lønnsoverheng betød at de ansatte i staten hadde fått et betydelig lønnstillegg allerede før forhandlingene i 2015 hadde begynt.

Lønnsoverhenget i staten var beregnet til 2 prosent. Det betød at det var lite penger å forhandle om, og at lønnstillegget for 2015 trolig ville bli gitt som et sentralt tillegg uten at det ble ført lokale forhandlinger.

I kommunal sektor var lønnsoverhenget særlig stort for lærerne som hadde vært i streik om arbeidstid (2,75 prosent). De fikk et utsatt virkningstidspunkt for sitt lønnstillegg i 2014, og mye av lønnsveksten ble da trukket over i det påfølgende året. Heller ikke for disse gruppene ville det bli mye å fordele i forhandlingene i 2015.

Utfordringer i Spekter

LO Stat var forberedt på at det kunne bli vanskelige forhandlinger innenfor enkelte av områdene i Spekter. «Enkelte sektorer har uavklarte pensjonsspørsmål», uttalte forhandlingsleder i Spekter-oppgjøret, Eivind Gran i LO Stat, som var forberedt på tøffe forhandlinger (Aktuell 3.3.2015). Også Postkom mente enkelte krav kunne gi vanskelige forhandlinger, blant annet et ansiennitetssystem som skulle reforhandles (Aktuell 3.3.2015).

Tariffoppgjør i rolige former

Samordnet mellomoppgjør i privat sektor

Tariffoppgjøret startet den 16. mars 2015. Da møttes NHOs direktør Kristin Skogen Lund og LO-leder Gerd Kristiansen for å ta fatt på lønnsoppgjøret. Alt tydet på at oppgjøret ville gå rolig for seg. Det var et mellomoppgjør der det bare skulle forhandles om lønn og ikke om andre avtalepunkter, og oppgjøret var samordnet, slik at hovedorganisasjonene forhandlet på vegne av alle forbundene. Forhandlingsresultatet skulle ikke sendes ut på uravstemning, men bare forelegges LOs representantskap til godkjenning. Representantskapet er LOs øverste myndighet mellom kongressene, og der er alle forbundne representert ut fra medlemstall. LO la opp til å vise moderasjon mot at lavlønnslag fikk et lønnsløft.

Også i hovedorganisasjonen YS var ledelsen innstilt på at det skulle bli et moderat oppgjør. YS-leder Jorunn Berland uttalte til YS nettsider ved forhandlingsoppstart at frontfagsmodellen og ansvarlighet i oppgjørene tidligere hadde bidratt til høy sysselsetting og god fordeling i Norge, og at fagbevegelsen hadde et ansvar for å sikre medlemmene en rettmessig andel av verdiskapningen og de lavtlønte et særskilt tillegg.

Forhandlingsresultatet forelå ti dager senere, uten at partene hadde vært nødt til å gå til mekling. Oppgjøret var preget av moderasjon og heving av lavlønnslag. Det ble ikke gitt noe generelt kronetillegg, men et lavlønnstillegg på kroner 1,75. Lavlønnstillegget ble gitt til alle som var omfattet av overenskomster med en gjennomsnittlig årslønn på 90 prosent av industriarbeiderlønn eller lavere. For oppgjøret i 2015 var det tariffområder med en gjennomsnittslønn på 388 013 kroner eller mindre som lå under denne grensen (Industri Energi 26.3.2015). I tillegg har flere tariffavtaler bestemmelser om lavlønnsgarantier. Dette sikret ytterligere tillegg dersom gjennomsnittslønnen i tariffområdet lå under 85 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. LO forsvarte nulloppgjøret med svakere norsk økonomi og utsikter til økt arbeidsledighet. «Vi må tilpasse oss en ny situasjon», uttalte LOs

sjeføkonom Stein Reegård til Klassekampen (31.3.2015). Et lønnsoverheng på over en prosent sikret likevel at de fleste opprettholdt kjøpekraften.

Arbeidsgiverne var fornøyd med oppgjøret. Administrerende direktør i NHO Service, Petter Furulund, mente oppgjøret var «historisk lavt», og at dette samlet sett ville være bra for Norge i den økonomiske situasjonen landet var i. Han var imidlertid overrasket over hvor mye lavlønnsfagene hadde blitt hengende etter: «Garantitillegg innen renhold på 3,60 før vi begynte å forhandle var litt sjokkerende.» (NHO Service 27.3.2015)

Partene var også enig om å be regjeringen endre permitteringsordningen. I et brev til regjeringen ba LO og NHO regjeringen endre loven om dagpenger under permittering, slik at kostnadene for bedriftene ved permittering ble mindre, og at arbeidstakere som ble permittert kunne motta dagpenger i en lengre periode. Dagen etter svarte statsminister Erna Solberg partene, og sa at regjeringen ville foreslå å endre reglene, og «øke den maksimale dagpengeperioden under permittering fra 26 til 30 uker, samt å redusere bedriftenes lønnsplikt under permittering fra 20 til 10 dager med virkning fra 1. juli 2015» (Statsministerens brev sitert i VG 27.3.2015).

*Les mer om endringene i permitteringsregelverket i artikkelen
«[Moderat lønnsoppgjør og billigere permitteringsordning](#)» på [Arbeidslivet.no](#)*

Oppgjøret i offentlig sektor

Den 20. april åpnet tariffoppgjøret i Staten, og organisasjonene leverte sine krav til Staten. YS argumenterte med at statsansatte fortsatt hadde et «etterslep» i forhold til de industriansatte og at den forventede lønns- og prisutviklingen gjorde at det var «rom for lønnsvekst for de statsansatte utover det som er gitt i industrien» (Parat 20.4.2015). Men da forhandlingsresultatet forelå ti dager senere var den økonomiske rammen på 2,7 prosent, akkurat det samme som for frontfaget. I staten var mesteparten av denne rammen allerede brukt opp. Overhenge fra året før var på 2,1 prosent, og lønnsglidningen ble beregnet til rundt 0,5 prosent. Lønnstillegget for 2015 ble gitt som et generelt prosentvis tillegg på 0,19 prosent på hovedlønnstabellen fra 1. mai (som tilsvarer 0,1 prosent på årsbasis). For de lavere lønnstrinnene ble tillegget gitt som et kronetillegg på 700 kroner per år (Protokoll, regjeringen.no).

Oppgjøret i kommunal sektor tok til noen dager etter at partene i staten satte seg til forhandlinger. Forhandlingene i KS-området omfatter kommuner og fylkeskommuner med mange arbeidstakere og svært mange fagforbund. Rundt 400.000 arbeidstakere er organisert i over 40 forbund, som igjen forhandler gjennom fire forhandlingssammenslutninger: LO Kommune, Unio, YS Kommune og Akademikerne-K. Oslo kommune er et eget tariffområde.

LO Kommunes hovedkrav i oppgjøret var en lønnsvekst minst på linje med frontfaget. Det viste seg lett å oppnå. I 2014 var det vedtatt en omlegging til nytt lønnsystem i KS-området, inkludert sentrale lønnstillegg, som fikk effekt fra 2015. Dette sikret en lønnsvekst på 3 prosent, og lønnsoppgjøret endte altså i overkant av hva som var gitt i frontfaget. I Oslo kommune ble det gitt et prosentvist

tillegg på lønnstabellen på 1,7 prosent, minimum kroner 6 500. Dette oppgjøret hadde en ramme på 2,7 prosent, og lå dermed innenfor normen fra frontfaget.

Spekter – uenighet om pensjon

Den 15. april startet tariffoppgjøret for partene i Spekter-området. De sentrale A-delsforhandlingene mellom Spekter og hovedorganisasjonene var ferdige etter en uke. Lavlønsprofilen i frontfaget ble fulgt opp, og for medlemmer av LO og YS betød det at med visse unntak fikk alle med en årslønn på 388 013 kroner eller lavere, et kronetillegg på 3 413 per år med virkning fra 1. april.

Etter at de sentrale forhandlingene var startet opp, startet forhandlinger mellom forbundene og virksomhetene i Spekter (B-delsforhandlingene). I Spekter-området gir ikke de sentrale partene noen ramme for forhandlingene på virksomhetsnivå. Administrerende direktør i Spekter, Anne-Kari Bratten, viste likevel virksomhetene en pekefinger: «Spekter legger til grunn at rammen fra frontfaget følges opp i Spekters medlemsvirksomheter når det forhandles lokalt» (www.spekter.no).

Denne oppfordringen ble fulgt. Da de fleste av de rundt 650 lokale forhandlingene i Spekters medlemsbedrifter var gjennomført, kunne arbeidsgiverorganisasjonen på sine nettsider konkludere med at de lokale partene hadde vist stor lojalitet til normen fra frontfaget. Det var bare forhandlingene med LO/Norsk Lokomotivmannsforbund som hadde vært innom mekling.

I ett av avtaleområdene var det imidlertid vanskeligheter. Innenfor teatre, orkestre og Den norske opera og ballett hadde partene i 2014 utsatt forhandlingene om pensjon, til tross for at de ville havne i et mellomoppgjør i 2015. I midten av mai måtte partene imidlertid slå fast at de ikke klarte å komme til enighet om pensjon. «Vi har havnet i en stillstand mellom partene, hvor vi ikke blir enige med mindre noen bråombestemmer seg», sa LO Stats forhandlingsleder Eivind Gran (NRK 13.5.2015).

Ut på høsten var partene fortsatt ikke enige, men ingen av partene ville bryte forhandlingene og gå til arbeidskamp. Situasjonen var dermed fastlåst. Arbeidsgiverne ville ha et pensjonssystem med innskuddspensjon, mens arbeidstakerne ønsket en såkalt hybridpensjon som kunne sikre både en forutsigbar pensjonsutbetaling som var livsvarig og lik for kvinner og menn. I oktober møttes partene i det som ble kalt et arbeidsmøte. Der fikk de hjelp fra pensjonseksperten Jon Hippe til å gå gjennom de tekniske detaljene i de ulike pensjonsforslagene (Scenekunst.no 13.10.2015), men Eivind Gran i LO Stat mente partene fortsatt sto fast på sitt: «Jeg oppfatter ikke at vi er i prosess», uttalte Gran til Magasinet Aktuell (20.10.2015).

Mellomoppgjøret for orkestre og teatre i Spekter har dermed fått en uvanlig utgang. Tariffavtalen ble sagt opp, men forhandlingene ble liggende i døvann uten at noen av partene ville bryte og varsle arbeidskamp. Pensjonsspørsmålet er dermed uløst, og den gamle pensjons- og tariffavtalen fortsetter å løpe. Det gjør også lønningene som står uregulert for annet avtaleår, en pris arbeidstakerne må betale når det ikke blir enighet om en ny tariffavtale. Uenigheten vil dermed trekkes inn i hovedoppgjøret i 2016. Det spørres om ikke kampviljen da vil være større på arbeidstakersiden.

Streiker i luften

Det ble gjennomført to riksdekkende streiker i 2015. Begge var knyttet til luftfart.

Norwegian – tariffavtale og arbeidsgiveransvar

Parat sendte i februar ut varsel om plassoppsigelse knyttet til reforhandling av Pilotavtalen i Norwegian. Dermed dukket de første varslene om streik opp i pressen. Administrerende direktør i Norwegian, Bjørn Kjos, fryktet ikke å havne hos Riksmekleren. «Vi har vært der hvert eneste år de siste ti årene, så det er vel business as usual», uttalte han til E24 (12.2.2015). Pilotene var mer skeptisk. «Det er overhengende streikefare», uttalte Halvor Vatnar, leder i Norwegian Pilot Union, og viste til at det var vanskelige prinsipielle spørsmål det ble forhandlet om. «Lønnsfrys, lengre arbeidsdager og mer fleksible arbeidsnøkler som kan endres på kort varsel, er noen av kravene fra arbeidsgiver», mente Vatnar (NRK 24.2.2015). Vatnar fryktet også at Norwegian og Bjørn Kjos forsøkte å presse fagforeningene med ufine midler. Norwegian hadde overført de skandinaviske pilotene fra moderselskapet Norwegian Air Shuttle (NAS) til et eget bemanningsselskap, Norwegian Air Norway (NAN). Gjennom internfakturering fikk ledelsen i Norwegian bemanningsselskapet til å se ulønnsomt ut, mente Vatnar, og i et forhandlingsmøte fikk pilotene beskjed om at selskapet de var ansatt i snart ville bli insolvent, og at dette kunne gjøre at flygergodkjenningene ville bli ugyldige. «Det minner veldig om union busting, slik vi har sett i andre land», uttalte Vatnar til VG Nett (23.2.2015). Streiken i Norwegian handlet dermed for en stor del om at pilotene ønsket visshet for at deres tariffavtale skulle være bindende for moderselskapet som de mente hadde det reelle arbeidsgiveransvaret.

Da partene møttes hos riksmekleren sto de langt fra hverandre. Norwegians ledelse og NHO Luftfart, som forhandlet på arbeidsgiversiden, ønsket å snakke om reduserte kostnader, mens Parat og pilotene heller ville snakke om rettigheter og jobbsikkerhet (Dagbladet 26.2.2015). Temperaturen steg da Norwegian varslet at de ville sette inn piloter fra Norwegian-selskaper i Finland og Spania for å erstatte de norske pilotene som ville streike. Pilotforeninger i andre land varslet sympatiaksjoner (NRK 27.2.2015). Om morgenen 28. februar var streiken et faktum.

Norwegian-streiken omfattet i første fase 60 piloter, ifølge tall fra Riksmekleren. Den ble imidlertid trappet opp gjennom seks nye uttak før den ble avblåst etter 11 dager. Det var ingen tvil om at frontene i konflikten var steile. Eva Grinde, journalist i Dagens Næringsliv, beskrev konflikten som en beinhard makkamp mellom en toppsjef «som demonstrerer cowboytendenser», og piloter «som ikke går av veien for å bli akutt syke når de ikke får det som de vil» (DN 3.3.2015). Flere observatører så et konfliktnivå som ikke er vanlig i streiker i Norge. Streiken fortonet seg etter hvert som et basketak om pilotenes rett til å være ansatt i Norge under en tariffavtale med norske vilkår. Under streiken varslet Bjørn Kjos at det kunne bli behov for å flytte piloter ut av Norge: «Hvis vi ikke kan oppfylle de jobbene i Norge, har vi tilbudt dem å ta med seg den millionlønna de har ut til for eksempel London eller Barcelona. Vi er per i dag for mange piloter, så vi trenger å redusere noe», hevdet Kjos (Dagbladet nett 7.3.2015).

Da streiken var over, og pilotene mente de hadde fått garantier for ansettelse i Norge, var Kjos ikke lenger så bekymret for at selskapet hadde for mange piloter. «[Vi] trenger alle pilotene vi har og enda flere også etter da, så pilotene har ingenting å frykte», uttalte Kjos, som siktet til at Norwegian hadde bestilt 222 nye fly som skal bemannes (Adresseavisa nett 10.03.2015). Streikekonflikten sto i

realiteten om flyselskapets frihet til å kunne bemanne disse flyene mest mulig uavhengig av de forpliktelsene selskapet måtte ha etter den norske tariffavtalen.

SAS – like avtaler med alle piloter

Også den andre streiken i 2015 var en luftfartsstreik. I 2014 søkte Norsk Cockpitforbund, med Norske SAS-flygeres forening, om å bli tatt opp som medlemsforbund i LO, og fra februar 2015 var forbundet formelt knyttet til LO. Norsk Kabinforening, som organiserer kabinansatte i SAS, er også tatt opp som LO-medlem. Twisten mellom SAS og NHO Luftfart på den ene siden, og Norske SAS-flygeres forening og LO på den andre, oppsto da tarifforhandlingene skulle gjennomføres våren 2015. SAS-konsernet hadde sagt opp alle pilotenes tariffavtaler. Pilotene i SAS i Norge er organisert i to forbund, og det YS-tilknyttede forbundet Parat signerte en avtale med SAS rett før Norsk Cockpitforbund skulle i mekling. Dermed fantes det allerede en inngått avtale for de norske SAS-pilotene, og SAS ønsket like avtaler med de to foreningene.

SAS-konsernet var eksponert for å få konflikt både i Norge og Sverige. Meklingen med SAS-pilotene i Norge foregikk parallelt med meklingen med Svensk Pilotforening i Stockholm. I Sverige kom pilotene til enighet med SAS, og konflikten ble avverget (DN 21.5.2015). I Norge foregikk imidlertid meklingen på overtid, og om morgenen den 21. mai gikk seks SAS-flygere ut i streik etter at meklingen brøt sammen.

Streiken fikk ikke omfattende konsekvenser. Etter en opptrapping var ikke mer enn 17 av over 300 piloter i streik. I løpet av en uke ble 30 flygninger ble kansellert, og rundt 6 000 passasjerer berørt. Streiken ble avblåst etter at LOs ledelse hadde hatt samtaler med NHO og SAS, og lagt til rette for at meklingen kunne gjenopptas per telefon, og et meklingsforslag legges fram for partene.

Konflikten dreide seg delvis om etableringen av et helt nytt avtalekompleks og forenkling av tariffavtalen. Dette i seg selv var komplisert. I tillegg innebar forhandlingene mellom SAS og de to forbundene spørsmål om å få mer homogene avtalerrettigheter og ansiennitetsbestemmelser. De to fagforeningene har utspring i to selskaper, Braathens og SAS, som ble slått sammen. SAS hadde som målsetting ved avtalerevisjonen å få utliknet de avtalemessige forskjellene som har bestått etter sammenslåingen. Ett av punktene det sto mest strid om var hvor lang flytid pilotene skulle ha før de fikk mulighet til å hvile. I den gamle tariffavtalen som flyselskapet sa opp var den maksimale flytiden fastsatt til 6,5 timer. SAS ønsket å strekke dette til 11 timer i den nye avtalen, mens pilotene mente flytiden maksimalt skulle være på 9 timer, og at man på lengre flygninger derfor måtte ha med en ekstra pilot (Klassekampen 23.5.2015). Etter at streiken var avblåst mente SAS-ledelsen at avtalen selskapet hadde inngått med Norske SAS-flygeres Forening ved Norsk Cockpitforbund i hovedsak var lik den avtalen de andre pilotene organisert i Parat hadde inngått. SAS-ledelsen betegnet den nye avtalen som var inngått med pilotene i de tre Skandinaviske landene som «historisk» (NTBtekst 28.5.2015). LOs nestleder, Tor-Arne Solbakken, mente likevel avtalen som nå var inngått var vesentlig bedre enn det tilbudet som forelå før streiken. Det gjaldt både ferie og arbeidstid, og muligheter for frikjøp av tillitsvalgte (NTBtekst 28.5.2015).